

ETHISCHE CODE van Medimmigrant in de hulpverlening aan mensen zonder wettig verblijf

Situering:

Deze ethische code werd goedgekeurd door de Raad van Beheer van Medimmigrant op 8 september 2003.

Dit document omschrijft de richtlijnen in de hulpverlening aan mensen zonder wettig verblijf, zowel voor de personeelsleden als de vrijwilligers die voor de vzw optreden.

Deze ethische code moet gelezen worden in het licht van de huidige Belgische wetgeving waar volgens artikel 77 van Vreemdelingenwet het helpen of bijstaan van een vreemdeling zonder wettig verblijf niet strafbaar is, als deze hulp of bijstand vanuit voornamelijk humanitaire (of menslievende) overwegingen wordt verleend. Dit maakt dat vrijwilligers, professionele hulpverleners, ambtenaren,... bijstand kunnen (of moeten) verlenen tav. vreemdelingen zonder dat er sprake is van strafbare feiten.

Algemene principes:

- De personeelsleden zijn geëngageerd jegens principes van sociale rechtvaardigheid en inclusie en erkennen, bevorderen en beschermen de menselijke waardigheid van elk individu.
- De personeelsleden discrimineren hun cliënten niet, benadelen hen niet noch hebben ze enige vooroordelen jegens hen.
- De personeelsleden en anderen komen in contact met mensen zonder wettig verblijf omwille van hun werk of door toeval. Daarbij is hun voornaamste taak de dienstverlening aan deze mensen, via advies of ondersteuning volgens de normen van hun beroepsethiek. De personeelsleden rekenen daarom mensen zonder wettig verblijf tot hun cliënten.
- Een groot deel van de migratie in de wereld vloeit voort uit een gebrek aan politiek en economisch evenwicht in de wereld. Daarom zijn oplossingen op het niveau van individuen of groepen steeds pragmatisch van aard. Soms is er geen oplossing op langere termijn en is de enig mogelijke keuze die tussen kwaad en erger.
- Mensen zonder wettig verblijf zijn vaak uitermate afhankelijk van hun omgeving. Daarom zijn ze heel kwetsbaar voor uitbuiting, mishandeling en misbruik. Medimmigrant heeft hieromtrent een signaalfunctie naar de maatschappij en de overheid.

De relatie tussen de cliënt en de hulpverlener

1. Het moet altijd duidelijk zijn welke hulp geboden kan worden, waar de grenzen liggen en waarom. De verplichtingen van de hulpverlener en van de cliënt moeten voortdurend toegelicht worden, opdat een consensus over de hulpverlening zou kunnen gezocht of bewaard worden. In die zin moet de relatie als een soort ongeschreven contract beschouwd worden, waarbij de cliënt weet wat hij/zij kan verwachten en wat van hem/haar verwacht wordt.

Dit proces van hulpverlening bestaat onder meer ook uit onderhandelen. Daarom is het uitermate belangrijk dat de intake heel zorgvuldig en grondig gebeurt, want in die fase worden zowel de toon en de hoofddoelstellingen als de grenzen van de hulpverlening op de agenda gezet.

Tijdens heel het proces moet de hulpverlener er zich van bewust zijn dat hij/zij de sterkste, ja zelfs de dominante partner is in deze relatie. Daarom moet de hulpverlener respect tonen, en over een gezonde dosis zelfkritiek beschikken.

Medimmigrant zal haar personeel heel duidelijke instructies geven met betrekking tot het verlenen of weigeren van hulp, werkmethodes, controle van en door collega's, het aanwijzen van structurele problemen zowel binnen de eigen organisatie als in een ruimere context, de (wettelijke) positie van de hulpverleners (verzekering, rapportage over hun werk). Hiermee beschermen ze zowel hun personeel als de cliënten. En zowel de hulpverleners als de cliënten moeten de mogelijkheid hebben om een beroep te doen op iemand anders binnen de organisatie.

2. De relatie met hulpverleners moet gelijk zijn, ongeacht of de hulpverlener betaald wordt of niet. Dit moet gegarandeerd worden door middel van een geschreven overeenkomst tussen de organisatie en haar vrijwilligers.
3. Het moet duidelijk zijn onder welke omstandigheden de hulpverlener de relatie definitief of tijdelijk kan opzeggen, bijv.
 - Indien de cliënt passief blijft, ongeacht wat de hulpverlener onderneemt; indien hij/zij niet bereid is om een situatie na te streven en te creëren waarin hij/zij kan overleven op een ethisch aanvaardbare manier.
 - Indien blijkt dat de cliënt opzettelijk valse informatie verschaft, waardoor het hem geschonken vertrouwen ernstig geschaad wordt en de organisatie benadeeld wordt of hulpverlening niet meer mogelijk is.
 - Indien de cliënt personeel, vrijwilligers of andere cliënten uitscheldt of aanvalt.
 - Indien blijkt dat de cliënt ernstige misdaden begaan heeft (bijv. misdaden tegen de menselijkheid, inbreuken op de mensenrechten, ernstige gemeenrechtelijke misdaden), hetzij in zijn/haar land van herkomst of in het land waar hij/zij werkelijk verblijft, zonder daarvoor behoorlijk berecht geweest te zijn.

4. Alle hulpverleners moeten erop toezien dat zij een professionele afstand van hun cliënten bewaren, ter wille van hun eigen bescherming en die van hun cliënten. Zodra de professionele relatie verandert in een persoonlijke relatie, moet de betrokken persoon zich onthouden van het verlenen van formele hulp. In dit soort situaties behoort controle door collega's een beslissende rol te spelen.

Doelstellingen van de hulpverlening

5. Het doel van de hulpverlening bestaat erin op efficiënte wijze een welbepaalde dienst te leveren of een oplossing te vinden voor een probleem, waardoor de cliënt op een menswaardige manier kan (over)leven. Het is van essentieel belang dat de cliënt in staat is om op een of andere manier zelf in zijn/haar levensonderhoud te voorzien. Deze situatie kan tijdelijk of blijvend zijn. De autonomie en zelfredzaamheid van de betrokkene staat voorop in de hulpverlening.
6. Dit zoeken naar een "aanvaardbare manier van overleven" is het kernpunt van het "ongeschreven contract" tussen de hulpverlener en zijn/haar cliënt. Het hoofddaccent ligt hierbij op het gezondheidsaspect.
7. Dit zijn eventuele oplossingen met betrekking tot de verblijfsoriëntatie:
 - a. Legalisatie van het verblijf. Voor wat betreft ongegronde verzoeken tot verblijfsprocedures: het is niet aan te raden om een totaal ongegrond verzoek tot het instellen van een verblijfsprocedure te steunen als dit op korte/lange termijn een strengere procedure zou veroorzaken en de geloofwaardigheid van de organisatie zou schaden. Op termijn zou dit de hulpverlening totaal onmogelijk kunnen maken. Uitzonderingen worden minstens met 1 collega besproken.
 - b. Zelfstandige terugkeer. De organisaties en hun hulpverleners moeten zich houden aan de "Richtlijnen voor NGO 's in verband met repatriëringsprojecten van de overheid". (Dit document kan opgevraagd worden)
 - c. Voortzetting van illegaal verblijf en tewerkstelling. In dit geval bestaat de hoofdtaak van de hulpverlener erin de kansen op marginalisatie, uitbuiting, discriminatie en misbruik zoveel mogelijk te minimaliseren en de toegang tot gezondheidszorg te vrijwaren.
8. Elke essentiële stap in dit proces moet met de cliënt besproken worden en mag enkel ondernomen worden met zijn/haar toestemming. Indien de hulpverlener (bij voorkeur na overleg met collega's of een werkbegeleider) de cliënt geen aanvaardbare alternatieven kan bieden en niet kan voldoen aan de keuzes of wensen van de cliënt, kan hij/zij de relatie verbreken, omdat er dan geen definieerbaar doel aan het proces gegeven kan worden. Indien één van de oplossingen uit 7 voor de cliënt in voldoende mate gerealiseerd werd, eindigt de hulpverlening met deze cliënt.
9. Het is mogelijk dat het doel tijdens het proces verandert: hulpverleners moeten hun methodes en doelstellingen op flexibele en creatieve manier aanpassen: zij moeten zoveel mogelijk trachten 'de missie van de organisatie te realiseren'. De

organisatie kan een cliënt een bedenktijd geven. Na deze bedenktijd, die op voorhand wordt vastgelegd, wordt beslist of er nieuwe afspraken gemaakt kunnen worden.

Kwaliteit van de hulpverlening

10. Vanuit moreel standpunt is elke persoon zonder wettig verblijf gelijk aan eender welk ander individu. Daarom moet de cliënt toegang kunnen krijgen tot alle diensten die normaliter voor iedereen ter beschikking staan en moet de kwaliteit van die dienstverlening zoveel mogelijk die van de standaard dienstverlening benaderen (zie bijlage).
11. In het kader van een kwalitatieve hulpverlening is reflectie, vorming, overleg, samenwerking en netwerkvorming een vereiste.

Prioriteiten stellen

12. Men moet ernaar streven om in principe alle hulpbehoevenden bij te staan. Als dat onmogelijk is, bijvoorbeeld omdat er onvoldoende middelen voorhanden zijn, moeten duidelijke criteria en mechanismen aangewend worden om prioriteiten te kunnen stellen. De hulpverlener en zijn/haar organisatie moeten vanaf het begin duidelijk maken welke criteria zij toepassen voor het verlenen of weigeren van hulp. en of een weigering te wijten is aan een gebrek aan middelen, werkmethodes en/of aan principiële redenen.
13. Het is aanvaardbaar enige vorm van selectie toe te laten wanneer dit aansluit bij de missie van de organisatie. Bijv. met het oog op een kwalitatieve begeleiding.
14. De noodzaak om hulp te verlenen wordt mede bepaald door o.a.:
 - De dringende humanitaire noodzaak, grote kwetsbaarheid: bijv. families met (kleine) kinderen, medische of psychiatrische noodzaak, andere ernstige situaties...
 - Het uitzicht op een (blijvende/tijdelijke) oplossing (asiel, verblijfsvergunning om humanitaire redenen, verdere migratie, repatriëring, "zwart werk" zonder al te veel uitbuiting).
15. Indien de vereiste hulp niet geboden kan worden, moet de hulpverlener trachten alternatieven voor te stellen of de betrokken persoon door te verwijzen naar andere organisaties, die eventueel wel kunnen helpen. Cliënten mogen niet weggestuurd worden zonder doorverwijzing, tenzij er geen andere oplossing meer mogelijk is.

Geheimhouding

16. Eerst en vooral moet precies bepaald worden welke informatie en hoeveel informatie vereist is om het probleem van de cliënt op te lossen volgens de doelstellingen van

de hulpverlening die de organisatie biedt. Gegevens die niet relevant zijn voor de zaak, moeten niet verzameld worden.

17. Alle informatie die een cliënt verschaft in het kader van de hulpverlening blijft gegarandeerd geheim. Andere hulpverleners die voor Medimmigrant werken, hebben echter wel toegang tot deze informatie, in zoverre dit tot enig doel strekt (bijv. continuïteit van het hulpverleningsproces, controle door daartoe gemachtigde personen binnen de organisatie). In die zin en met deze beperkingen wordt de informatie niet verleend aan andere hulpverleners zonder voorafgaand akkoord van de cliënt. Er is echter één uitzondering: indien de hulpverlener informatie krijgt over bestaande, aan de gang zijnde of geplande daden van zware criminaliteit, krijgt de burgerlijke verantwoordelijkheid voorrang op het beroepsgeheim.
18. Wanneer de hulpverlener tijdens de uitoefening van zijn/haar plichten informatie krijgt over misdaden begaan door derden (bijv. vrouwen- en kinderhandel, uitbuiting, misbruik, gedwongen prostitutie, huiselijk geweld, afpersing van mensen zonder wettig verblijf), dan moet hij/zij trachten op een of andere manier een einde te maken aan deze praktijken. Eén strategie voor probleemoplossing is mogelijk het gebruik van een glijdende schaal waardoor men het publiek en de overheid ervan op de hoogte brengt, zonder dat men de cliënt(en) die de informatie heeft (hebben) verschaft, schade berokkent.
19. De cliënt heeft steeds het recht om zijn/haar volledig dossier in te kijken. Wanneer aan de relatie een einde komt, heeft de cliënt het recht om zijn/haar dossier mee te nemen. De organisatie is echter wel gerechtigd om de essentiële persoonlijke gegevens van de cliënt te bewaren. Mocht de cliënt nogmaals een hulpvraag indienen, dan moet hij/zij het volledig dossier opnieuw ter beschikking stellen van de organisatie.

Politieke en sociale maatregelen. Transparantie

20. De werking van de organisatie moet zowel oog hebben voor de cliënt als voor de maatschappelijke context waarbinnen de problematiek tot stand gekomen is.
21. Organisaties die hulp verlenen aan mensen zonder wettig verblijf moeten toegankelijk en transparant zijn met betrekking tot hun financiën, hun werkmethodes, het aantal cliënten dat ze kunnen helpen, hun afspraken met de overheid en andere organisaties.
22. Als organisatie die hulp verleent aan mensen zonder wettig verblijf, heeft Medimmigrant de essentiële taak om de maatschappij op de hoogte te brengen van de problemen waarmee haar cliënten worstelen. Hiervoor moet een strategie naar de media ontwikkeld worden en moet er geïnvesteerd worden in beleidsbeïnvloeding. Dit vereist echter de nodige middelen en personeel.

23. Enige betrokkenheid van cliënten bij publieke activiteiten moet met grote omzichtigheid afgewogen worden (bijv. demonstraties, kerkasiel). Cliënten moeten volledig ingelicht worden over de mogelijke scenario's en de gevolgen ervan. Het moet duidelijk zijn wat men gaat doen als de actie op een of andere manier faalt. Medimmigrant kan geen foto's en persoonlijke getuigenissen van cliënten publiceren zonder dat zij daarvoor uitdrukkelijk hun toestemming hebben gegeven.

Rechtmatigheid en zijn grenzen

24. In de Europese lidstaten bestaat er een relatief hoge mate van democratie. In deze omstandigheden bestaat er veel minder kans dat men met recht wetten zal overtreden dan in duidelijk ondemocratische regimes. Als een staat echter zijn ingezetenen de basismiddelen onthoudt om te overleven, dan hebben deze ingezetenen het recht om wetten te overtreden om alsnog te kunnen overleven. Hun handelingen moeten dan wel in verhouding staan met dit doel en zo weinig mogelijk schade berokkenen aan anderen .

Dit betekent echter niet dat hulpverleners aan mensen zonder wettig verblijf met recht de wetten mogen overtreden. Zij moeten echter wel hun cliënten verdedigen en de context van hun gedrag verklaren. Wanneer zij betrokken worden bij een situatie die niet volledig wettelijk is, moeten zij met hun cliënt overeenkomen dat de cliënt volledig verantwoordelijk is voor zijn/haar eigen illegaal optreden waarbij hij/zij geholpen wordt. Indien een hulpverlener zelf in een situatie terechtkomt, waarin de efficiëntste hulpverlening aan de cliënt veronderstelt dat hij/zij zelf de wet overtreedt, moet dit altijd eerst besproken en overeengekomen worden met het team. Men moet rekening houden met de gevolgen van deze onwettige handeling voor andere mensen zonder wettig verblijf, voor de maatschappij in zijn geheel, de publieke opinie... . In geen geval mag een hulpverlener binnen een organisatie individueel over een dergelijke kwestie beslissen.

25. In sommige landen is het wettelijk verboden om hulp te verlenen aan mensen zonder wettig verblijf. Dit soort wetgeving is ondergeschikt aan de grondslagen van de ethiek, die daarom voorrang krijgen.

26. Acties die men onderneemt, werkmethodes en richtlijnen zoals deze, die gebruikt worden door organisaties die hulp verlenen aan mensen zonder wettig verblijf, moeten open en transparant blijven. Dit blijkt een voorwaarde te zijn om te kunnen rekenen op de medewerking en de steun van andere organisaties, van het publiek en soms ook van (plaatselijke) overheden.

Basis: de ethische code verspreid door PICUM: geschreven door:

Frits Florin, Franck Düvell, Connie van den Broek, Godelieve van Heteren, Frank Kress, Rolf Heinrich, Bert Lismont, Tetty Rooze, Hans Arwert.

Aanpassingen: Dirk Van Daele, Veerle Evenepoel, Ellen Druyts

BIJLAGE

De **algemene regel** is dat er via *telefonische permanenties* wordt gewerkt.

Indien de cliënt over te weinig financiële middelen beschikt, wordt het telefoonnummer genoteerd en belt de hulpverlener zelf op.

Er wordt **een uitzondering** gemaakt op deze algemene regel indien:

- men het probleem niet goed kan begrijpen;
- er veel facturen en papieren voorgelegd moeten worden waardoor het probleem complex is/lijkt;
- indien er een taalprobleem is en er via een tolk gewerkt moet worden;
- indien het niet makkelijk is om de cliënt te linken aan een andere organisatie via de telefoon;
- indien het antwoord zeer complex is;

In deze gevallen kan de betrokkene uitgenodigd worden voor een gesprek.

Wanneer het om een 'dringend probleem gaat' zal dit gesprek plaatsvinden zonder dat er voorafgaand *een aanmeldingsformulier* moet ingevuld zijn.

Wanneer de situatie minder dringend is, wordt gevraagd om een aanmeldingsformulier vooraf terug te zenden of ingevuld mee te brengen op de afspraak.

Wanneer er documenten worden afgegeven wordt er *een dossier* aangelegd. Bij voorkeur bevat een dossier een aanmeldingsformulier, maar dit kunnen ook andere documenten zijn.

Wanneer een cliënt zich *zonder afspraak* aanmeldt op het secretariaat, wordt als volgt tewerk gegaan:

- De cliënt wordt erop gewezen dat we werken via telefonische permanenties. We gaan niet in op zijn hulpvraag, maar checken volgende gegevens:
 - o Onwettig verblijf?
 - o Medisch probleem?
 - o Moet er dringend worden opgetreden?
 - o Wie heeft deze cliënt naar ons doorgestuurd?
- We informeren hen over onze werkwijze en permanentiedagen/-uren en vragen begrip voor onze werkwijze
- Enkel in geval van dringende situaties kan een uitzondering gemaakt worden op deze regel.
- De organisatie die de cliënt naar ons doorstuurde, wordt geïnformeerd over onze werkwijze.

Brussel, september 2003